

НЕКА ПИТАЊА ОБЛИКА УДРУЖИВАЊА РАДА

Моје излагање имаће два дела. Први део инспирисан је дискусијом проф. др Владимира Јовановића. У другом делу размотрићу текст Нацрта закона о удруженом раду који се односи на услове за организовање основне организације.

Проф. Јовановић, као изузетан познавалац проблематике удруженог рада, дотакао је извесна питања из ове области, и, колико сам могао да запазим, посебно се задржао на неким проблемима самоуправног организовања удруженог рада. Облици удруживања рада и средстава заузели су, ако се не вaram, централно место.

Он је истакао, пре свега, да се ради о двојаким третману облика удруживања. Доминантно место заузима основна организација удруженог рада, те је у Нацрту закона њој посвећено доста простора. Затим се истиче посебна улога која припада радној организацији. Међутим, остали облици удруживања, како запажа проф. Јовановић, нису регулисани детаљно. То се односи нарочито на факултативне облике удруживања. Приметио је да се осећа недостатак богатства форми удруживања и подсетио да је у ранијим прописима разноврсност правних облика удруживања била израженија.

Из његове речи намећу се два питања: 1) приоритетни карактер основне организације удруженог рада и 2) проблем факултативних облика удруживања.

На ова питања и сам проф. Јовановић дао је одговоре, ма да је, — имајући у виду комплексност питања која се постављају у садашњем тренутку развоја наших социјалистичких односа и правног регулисања удруженог рада на начин као што то чини Нацрт закона о удруженом раду, — остало још места за настављање разговора о њима. У овом тренутку не гајим илузију да ћу својим излагањем дати посебан допринос, али желим да укажем на велики значај и улогу коју има Нацрт закона који је пред нама.

Сматрам да различит третман појединих облика удруживања рада и средстава проистиче из карактера друштвене организације привредног живота у нашој самоуправној социјалистичкој заједници који се испољава у више димензија. Међу њима посебно се истичу оне које изражавају организацију рада на микро и макро плану, односно основни субјекти

који чине елементе организационе структуре и комплексни субјекти којима се остварује организациона повезаност друштвене привреде.

Основна организација удруженог рада је ОСНОВНО ДРУШТВЕНО БИБЕ нашег самоуправног система. То је онај друштвени оквир који омогућује оживотворење нових димензија рада. У питању је нова друштвена садржина која омогућује посебну улогу, нов положај и изузетан значај радника у удруженом раду. Он је слободан, равноправан и активан учесник у друштвеном животу. Основна организација је друштвено ткиво са климом погодном за постизање владајућег положаја радника у удруженом раду и друштву у целини.

Основна организација удруженог рада није место на коме се обавља искључиво један облик активности. Пре свега, она чини РАДНУ ЦЕЛИНУ, односно део друштвеног рада, у коме су радници непосредно повезани ЈЕДИНСТВЕНИМ ПРОЦЕСОМ РАДА, како се наводи у Нацрту закона. Њихов основни циљ је да остваре заједнички резултат рада и да га валоризују преко вредносних облика. Међутим, јединствен процес рада, који представља основу друштвеног бића основне организације условљава истовремено широк спектар других активности преко којих се манифестују и остали облици остварења њеног друштвеног живота. Наиме, основна организација удруженог рада је основни облик друштвеног рада, али је она истовремено и основица удруживања рада и средстава у радне и сложене организације удруженог рада, затим у пословне заједнице и друге облике удруживања преко којих се постиже повезаност са већим или мањим интензитетом, што зависи од потреба у датом тренутку. На тај начин основна организација, као основица удруживања у шире облике асоцијација, испољава макро димензију своје делатности као дела друштвено корисне делатности уопште. Али, то је само један вид друштвене повезаности, вид који има за претпоставку удруживања професионалну повезаност.

Друга димензија макро карактера је повезивање основне организације са друштвено политичким заједницама преко својих делегација ради непосредног остварења својих права и вршења функција у сфери друштвено политичког система. Ова својеврсна отвореност према друштву и повезаност са њим потенцира нови вид друштвеног карактера рада основне организације. На основу таквог обележја могуће је уочити неке од разлика које постоје између предузећа као наслеђене форме основне привредне јединице и основне организације удруженог рада — новог облика основног субјекта који игра улогу основног носиоца привредног живота.

Основна организација удруженог рада је захтев специфичног карактера друштвене организације рада самоуправне привреде. Представља посебан организациони облик који превазилази затечене облике основне привредне јединице експлоататорског друштва и пружа могућност за реализовање владајућег положаја радника у удруженом раду.

Разматрајући друго питање које проистиче из дискусије проф. Јова новића, и које се односи на облике удруживања, са посебним освртом

на факултативне облике, полазну тачку представљаће нам тренутни поглед на нека обележја материјално производне основе друштва на садашњем ступњу његовог развика. Процеси акумулације, концентрације, централизације, комбинације и сл., присутни су у савременим привредним односима који не заобилазе наше друштво, и са своје стране захтевају да се изнађу погодни облици удруживања. Наша досадашња пракса, као што је поменуо проф. Јовановић остварила је многе облике обавезног и факултативног удруживања. Они су поред својих многобројних позитивних страна испољили и неке недостатке. Мали број облика факултативног удруживања према Нацрту закона о удруженом раду не представља неку сметњу за даље процесе удруживања нити пружа место за бојазан, — која провејава из речи проф. Јовановића.

Стичем утисак да је овим начином третирања облика удруживања рада и средстава — који је предвиђен Нацртом закона, — препуштено самоуправним органима организација удруженог рада, а пре свега органима основне организације, да се сами одреде за облик који је најадекватнији њиховим потребама. Прецизирање облика и метода приближавало би се моделирању и устаљивању неких врста односа и облика повезивања. То би, са своје стране, могло негативно да се одрази на динамички карактер основних производних орноса.

Нацрт закона не пружа обиље конкретних облика удруживања, али је зато оквир за настанак нових облика веома широк (део трећи, глава II, одељци 3—7).

Сматрам да ће бити доста места у трагању за облицима удруживања и за саму основну организацију — основног носиоца интеграције, као и за друге привредне субјекте, са једне стране, и за науку, коју помиње проф. Јовановић, са друге. Сви учесници настојаће разним методама и преко одређених облика да оживотворе неопходне процесе удруживања о којима се говори у Нацрту закона. На питање који ће од досад коришћених, иначе многобројних облика, остати и даље (сложене организације, здружене организације, комбинати, пословна удружења, пословне заједнице, коморе, конзорцијуми, одређени савези, облици кооперације и пословно-техничке сарадње, интресне заједнице и др.), и који ће нови облици настати, коначан одговор даће пракса.

Затим, може се препустити посебним законима да регулишу извесне облике удруживања на принципима које поставља Нацрт закона о удруженом раду. Практика посебног законског регулисања удруживања била је и до сада.

Овим завршавам први део свог излагања.

У другом делу задржаћу се на тексту Нацрта закона о удруженом раду од члана 296 до члана 303.

Основној организацији удруженог рада посвећено је у Нацрту закона доста простора. То је сасвим разумљиво ако се има у виду да је она ОСНОВНО ДРУШТВЕНО БИЋЕ нашег самоуправног система. У

делу трећем, — који регулише „Самоуправно организовање рада”, — основној организацији већ у првој глави припада одељак 1.

С обзиром на изузетан значај основне организације у нашем систему, о чему је већ било речи у првом делу излагања, имам утисак да би део текста Нацрта закона на одређеним местима могао да се побољша како би се постигло једноставније регулисање ове веома важне материје. Напомињем да се не ради о изменама које би мењале основни концепт основне организације удруженог рада.

Прво. Поднаслов изнад члана 296 који гласи: „1. Права и дужности радника у организовању основне организације” не одговара садржини текста који је обухваћен делом Нацрта од члана 296 до члана 303. По мом утиску, у овом делу налази се у првом плану проблематика услова за организовање основне организације. Зато предлажем да се уместо наведеног наслова стави други наслов који би гласио: „1. Услови за организовање основне организације”, или да се, као варијанта, узме наслов изнад члана 304, који гласи: „Организовање основне организације”, па да се стави изнад члана 296, како би се односио на целу материју (од члана 296 до члана 312.).

Предложеном изменом не доводе се у питање права и дужности радника у организовању основне организације, јер би остао неизмењен текст става првог члана 296, који прве речи посвећује правима и дужностима радника да под одређеним условима део радне организације организују као основну организацију. („Радници имају право и дужност да део радне организације организују као основну организацију под следећим условима...”). О наведеном праву и дужности говори се и у делу првог „Основне одредбе” члан 8. Нацрта.

Друго. Имам утисак да би се одредбе тачке 2) члана 296 и одредбе члана 298 могле преформулисати, како би се остварила логична друштвена веза између садржине и облика основних односа који настају како на нивоу основне организације, тако и на нивоу друштва у целини.

У тачки 2) члана 296 говори се о једном од услова за организовање основне организације. Истиче се, као услов, да се резултат заједничког рада радника у радној целини која се организује као основна организација може самостално изразити као вредност, у радној организацији или на тржишту. У члану 298., који даље разрађује поменути услов, каже се да се резултат рада радника може изразити као вредност ако је део радне организације који се организује као основна организација способан за остварује укупан приход и стиче доходак на начин и под условима утврђеним овим законом.

Мислим да полазну тачку чини способност дела радне организације да самостално остварује резултат рада дате врсте активности. У условима друштвене организације рада као што је наша, основни односи привредних субјеката, односно организација удруженог рада имају вредносни карактер, који ће свој облик добити у дохотку сваке од њих. Битни услов за егзистенцију основне организације, као дела укупног друштвеног рада, јесте да је она способна за самостално обављање делатности која

је друштвено потребна, што ће друштво, са своје стране, преко облика вредности и да изрази, односно да призна.

Зато предлажем да се тачка 2) поменутог члана 296 преформулише и да гласи:

„2) да је такав део радне организације способан да самостално остварује резултате рада чија се вредност може изразити у облику самосталног укупног прихода и дохотка у радној организацији или на тржишту.”

Усвојење ове формулације захтевало би нови текст члана 298, који би гласио:

„Способност дела радне организације да самостално остварује резултате рада чија се вредност може изразити у облику самосталног укупног прихода и дохотка, у смислу чл. 296. тачке 2) овог закона, не може се условљавати висином укупног прихода, односно дохотка.”

Треће. Наведени услови у члану 296., формулисани су на такав начин, да је очигледан њихов кумулативан карактер. Зато сматрам да би став први члана 301. могао да изостане. Утолико пре што се из задњег дела члана 302 види обавезност услова из члана 296.

Четврто. Нисам сигуран да је језички најпогоднија формулација у члану 304” ... дужни су да даду...”.

Владета Станковић